

Tilleke en haar Kempenland

Frans Busschots

Inlichtingen en opvoeringsvoorwaarden bij Almo, Antwerpen

Tilleke en haar Kempenland

Frans Busschots

Eenakter. Duur: ongeveer 30 minuten

3 Scènes

Ergens aan een van de vele bochten van de Schelde, in de buurt van Fort Saint Marie, ligt een grote strook grond waarvoor niemand belangstelling had in het verleden. Wat zilverberken en beuken en allerlei struiken en veel heide in verschillende kleuren, was het enige wat je daar kon zien. Al mag ik ook het armzalig houten huisje van Mathilde Van den Brande niet vergeten. Zij woonde daar in dat ouderwets overstromingsgebied, al bestond toen die naam nog niet, al heel haar leven. Van vader op zoon, van moeder op dochter, en dat zo al meerdere generaties. Soms met twee gezinnen, nu al vele jaren helemaal alleen. Tilleke, zoals de mensen haar noemden, had geen speciale wensen, maar was zeer geliefd bij de wandelaars en de vissers. Voor een tasje koffie en een schnapsje had Tilleke altijd tijd en dat waardeerden de bezoekers die wel eens wat van de bakker of een andere winkel iets eetbaars meebrachten. De kinderen van de bakker aan de kerk, brachten iedere zondagavond als ze terugkwamen van de Chiro, enkele pateekes, overschotjes die anders met het afval meegegeven moesten worden. Eigenlijk heeft Tilleke zelden iets moeten kopen. Men voelde aan wat ze nodig had en het ene plezier is het andere waard, dacht men.

Decor:

Eenvoudig decor. Achteraan rechts de voorkant van het huisje: een deur, twee ramen met gordijnen. Alleen een voorkant volstaat. Eventueel een stukje van het dak (golfplaten) zichtbaar maken.

Rond het huisje en van links achteraan naar rechts achteraan: wat struiken en heide.

Opkom: rechts achteraan.

Helemaal links vooraan: een stenen blok, waarschijnlijk van een vroegere woning. Wordt gebruikt als zitbank om naar de Schelde te kunnen kijken.

Personen: 2 V en 3 M of 1 V en 4 M

Mathilde Van den Brande, door iedereen Tilleke genoemd. Klein, oud, dynamisch vrouwtje.

Jill Vermeulen, (M/V) journaliste bij een Antwerpse krant

Lode Poortmans, oudere man met volle baard, schilder.

Lowieke, bediener van een bulldozer

Will, (M/V) deurwaarder

Scène een

Een zomerse dag, rond de middag. Tilleke ligt op een versleten strandstoel te zonnen. Broekspijpen opgerold tot iets boven de knieën, T-shirt met korte mouwen met ontbloot bovenlichaam (een groot gedeelte van de buik is zichtbaar). Ze draagt ook een zonnebril. Ligt ontspannen.

Lode (op, kijkt naar Tilleke, blijft om ongeveer twee meter van Tilleke staan, kijkt naar haar) Hallo! Hallo! (wat luider) Hallo! (Tilleke draait zich om) Volk. Goed volk!

Tilleke (Tilleke recht, zonnebril weg, kijkt naar Lode en zijn grote baard) Gij zijt u vergeten te scheren, zeker, manneke?

Lode (lacht) Vroeger (komt korter bij Tilleke staan) toen ik zo vijftien, zestien jaar was, toen ging ik met mijne kop door het open raam hangen, de dagen dat er wat wind was. Later was er geen ontkomen meer aan. Het bleef maar groeien. Toen heb ik het opgegeven. Vindt ge het niet mooi? (wrijft door zijn volle baard) Vrouwen die mij kussen denken dat ze op een schapenpels liggen. Zo zacht!

Tilleke Geen behoefte. Wat komt gij hier doen? 't Is hier gevaarlijk.

Lode Tegen wie zegt ge het. Stroppen om konijnen te vangen. Ik begrijp het: iedereen moet leven!

Tilleke (kwaad, recht) Ik werk niet met stroppen. Een dun stokske en een krachtige slag achter de oren. (demonstreert). Een kunst gelijk een ander. Iedereen komt hier. Wat komt gij hier doen? Tenzij ge verloren gelopen bent?

Lode Ik ben een schilder.

Tilleke (kijkt naar haar huisje, lacht) Hier valt niets te verdienen.

Lode Ik ben kunstschilder. Schilderijen en zo.

Tilleke Leegloper, verfversmopper, zoiets?

Lode Hoe kunt ge het weten? Landschappen en zeldzame huizen. Meestal in de Kempen, maar ik ben vorige week hier toevallig geweest en nu ben ik hier terug. Het is hier prachtig. En die Schelde. Uniek.

Tilleke En?

Lode Ik heb enkele schetsen gemaakt van hier.(wijst met de handen) Origineel.
(neemt uit zijn tas een pakje papieren met tekeningen en geeft die aan Tilleke,
die ze aandachtig bekijkt)

Tilleke Ik moet mijn woorden terugtrekken. Op de helft van die papieren is er bijna niets
te zien. Ge zijt profijtig met de verf, toegegeven. Als ge geen goei ogen hebt dan
ziet ge niets. Echte kunst. Ik dacht een schilder die verloren gelopen is, kan
misschien mijn deur verven. Zo zachtjes weg, weet ge...

Lode (toont uit tas een kleine schilderij) Voor jou. Als geschenk.

Tilleke (neemt aan, bekijkt) Daar staat tenminste verf op. En nu zijn de pottokes leeg?

Lode Tilleke, gij...

Tilleke Wie heeft u gezegd dat gij mij zo moogt aanspreken? Ik heet Mathilde Van den
Brande. En Tilleke is voor de vrienden. De goei vrienden.

Lode Daar heb ik een oplossing voor. (haalt uit zijn tas een pak en geeft dat aan
Tilleke) Voor de kippen!

Tilleke (neemt na wat aarzelen pakje aan, doet het papier open en ziet, net als publiek,
dat het een stevig pakje spek is.) Wat moet ik daarmee doen?

Lode Opeten!

Tilleke (naar binnen met papieren en pakje spek, terug buiten met borreltje jenever en de
fles. Schenkt in voor Lode) Vooruit, drink maar. Jij mag Tilleke zeggen. Wie
heeft je gezegd dat ik graag spek eet? (Lode drinkt borrel in eens leeg, toont glas
voor Tilleke, die het glas nog eens vult)

Lode Joske, de beenhouwer aan de kerk.

Tilleke Die gierigaard. Komt op zijn sluitingsdag altijd buurten, maar brengt nooit iets
mee.

Lode Ik heb je toch iets meegebracht.

Tilleke Ja, en daar zal hij genoeg voor gevraagd hebben. Maar gij zult wel geld genoeg
hebben. Breng volgende keer een half varken mee. (naar binnen met de fles en
de borrel van Lode en meteen terug buiten)

Lode Ik heb nog iets meegebracht.

Tilleke Eetbaar? Ge moet uwe portemonnee niet sparen.

Lode (toont bord met daarop geschilderd KEMPENLAND) Om aan de straat te
hangen. Tegen een dikke boom.

Tilleke Geen reclame, schilderke. Wij leven hier aan de Schelde.

Lode Dit doet mij aan de Kempen denken. Aan de huizen van toen alles nog mooi en bijna gratis was.

Tilleke Ik wil voor geen geld van de wereld hier weg. Hang die reclame maar aan een dikke boom. (kijkt rond) Mij krijgen ze hier nog met geen bulldozers weg. Toch zeker de eerste vijftig jaar niet. (tot Lode) Hadde gij nog iets nodig?

Lode Een dikke kus zou ik graag krijgen.

Tilleke Gij wilt te veel in een keer. Misschien later. Maar eerst moet ge die schapenpels weg laten halen. Met een goeie schaar en een Gilettemesje lukt dat wel.

Lode (tast aan zijn baard) Ik ben weg.

Tilleke Denk aan dat half varken. Neem geen groot beest, dat weegt veel te zwaar en gij zijt ook al de jongste niet meer! Denk ook een beetje aan uwe rug.

Lode Salu! (naar af, af)

Tilleke (kijkt hem na) Moest ik vijftig jaar geleden zo een luchtmatras met bruine ogen gezien hebben, dan zou ik er toch over nagedacht hebben. Toch iets speciaals! Een echte man! (naar binnen, terug buiten met kleine schilderij van haar huisje, kijkt naar haar huisje en dan naar het schilderijtje, vindt vergelijkingspunten, bestudeert schilderijtje)

Will (deurwaarder, landelijk gekleed, ook met baard, maar niet zo groot als Lode) Hela, madammeke! Ik ben hier! Ik ben verloren gelopen.

Tilleke (Zonder op te kijken) Als ge weet dat ge verloren gelopen zijt dan is de redding nabij. (kijkt op, schrikt) Gij hebt ook een gezellige baard. Wat komen ze hier vandaag allemaal doen? Gij zijt de tweede die hier aanlandt.

Will En waar is die persoon nu?

Tilleke Verzopen, peis ik. Het is hier aan de natte kant, ziet ge. Die met zijn grote baard zocht een lief, peis ik. En gij?

Will (na korte pauze, hij verandert ineens van stijl en stemvolume) Ik ben de deurwaarder, ik (hij zoekt in zijn broekszakken naar een papiertje, dat hij uiteindelijk vindt) heb een belangrijk bericht bij. Voor de bewoonster. En dat zijt gij toch?

Tilleke Een deurwaarder? Moet ge daar veel voor studeren?

Will Dat valt wel mee. Ik ben hier al twee keer geweest, maar gij waart niet thuis.

Tilleke Voor al die officiële soldaten ben ik niet thuis. Nu niet en nooit niet. Die brengen alleen maar miserie. En soms moet ik naar de markt gaan.

Will Ho, madammeke, ik ben in functie.

- Tilleke Ho, manneke, even geduld! (vlug naar binnen en komt even later terug met de nachtemmer naar buiten, de schilderij heeft ze niet meer bij, ze gaat dreigend voor Will staan) Volledig gratis. Ge hebt geluk. Er is voldoende voor een volledige beurt. En het is niet de eerste keer dat ik mij opoffer!
- Will Ho, madammeke! En gij zet stroppen voor konijnen en hazen.
- Tilleke (overtuigd) Ik eet alleen maar spek van de beenhouwer recht over de kerk. Bij Joske. Ga gerust maar eens binnen kijken. Ik zal met mijn zegening nog efkes wachten. De konijnen hebben allemaal myxomatose en dat kunt ge zelf al krijgen als ge naar een grassprietje kijkt of aanraakt. Het is hier gevaarlijk, manneke!
- Will (enkele stapjes achteruit) Gij hebt beslist niet veel goede manieren.
- Tilleke Wie in een hut woont en in het gezelschap van een halfvolle nachtemmer moet slapen, moet geen manieren hebben. (naar Will toe) Wat zal het zijn?
- Will Geen probleem. (legt papiertje neer op een takje) Geen probleem. Ge moet dringend weg hier. De bulldozers komen alles gelijkmaken. Hier komen scheikundige fabrieken. De firma PPM, zegt u dat niets?
- Tilleke Mijne emmer begint zwaar te wegen.
- Will Goed, goed. Trek uw plan. (naar richting af) Dat klein ding is een heks. Ik wist niet dat die heksen tegenwoordig zo klein zijn. (af)
- Tilleke (naar vooraan, gaat op de grote steen zitten, kijkt triest voor zich uit) Neen, neen, ze krijgen mij hier niet weg. Nooit. Als ze mijn huisje willen afbreken dan zullen ze mij in mijn huisje vinden. Hier ben ik geboren, hier wil ik sterven. (even kijkt ze stil voor zich uit) Als ik nu een politieker kende. Een minister of zo...(recht, stapt naar haar huisje) Neen, nooit. (zet zich weent)
- Lode (op van vooraan rechts, kijkt naar Tilleke, blijft staan) Hé! Tilleke, wat is er gebeurd?
- Tilleke Ik dacht dat gij verzopen waart of terug in je Kempenland?
- Lode Ik heb even met de vissers gepraat. Echt die Schelde is heel mooi.
- Tilleke Kijk dan maar eens goed. Want het zal de laatste keer zijn. Ze gaan de grond hier gelijk maken. (wijst met haar handen) Alles moet weg. Er is even geleden een deurwaarder geweest. Ze gaan mijn huisje met een bulldozer bewerken. Alles moet wijken voor de industrie. Hier komen fabrieken. Chemica. (klopt met vuisten op haar borst, kwaad) En ik dan, begot! Tel ik dan niet meer mee?
- Lode (omhelst Tilleke, troost haar) Niet te erg opnemen, Tilleke. Het is misschien nog niet definitief. Niet wanhopen. Ik zal met de burgemeester eens praten. Misschien zullen de mensen van het dorp wel protesteren. Met zwarte vlaggen.

- Tilleke De mensen protesteren? Als het om een olifant, een geit of een beienkolonie ging, ja. Maar nu het om een oud vrouwtje gaat. Iemand die geen belastingen betaalt, iemand die niemand kent, nu is het niet belangrijk. De mensen zullen doen alsof ze van niets weten, zo gaat dat gewoonlijk. En wat gaat gij doen, schilderke?
- Ludo Ik ga protesteren, bij mijn vrienden. En ik ken belangrijke politiciers, van alle kleuren en journalisten. Goed dat ik nog eens langs kom. En hoe heet die deurwaarder?
- Tilleke Het was een vetzak en had een misdadig gezicht. Iemand die leefde om anderen te kunnen pesten.
- Ludo Zo moet ge het ook niet zien, Tilleke. Die mensen doen hun werk. (geeft haar een konijn) Dat beestje liep gewoon tegen mijn linkervoet. Goed voor morgen...
- Tilleke (neemt konijn aan) Er komt geen morgen meer. 't Is gedaan, schilderke.
- Ludo Ik kom morgen terug, Tilleke. De moed niet opgeven. Tot morgen. (geeft Tilleke vlug een zoen en stapt naar af. Tilleke blijft alleen voor haar huisje staan en heft de armen omhoog, ze laat die armen langzaam zakken. Terwijl ze haar armen laat zakken vermindert het licht. Wanneer haar armen tegen haar lichaam zijn is de verlichting uit. Vanaf het moment waarop de verlichting vermindert klinkt een muziekje en wanneer de verlichting steeds maar vermindert versterkt de muziek.)

Einde scène een

Scène twee

De volgende morgen. Vroeg. Geluid van een, of twee bulldozers. Even wordt het geluid sterker, alsof de chauffeur zijn machine wilde testen.

Lowieke (de chauffeur van de bulldozer op met werkpak waarop de naam van de firma Janssens staat. Hij blijft in de buurt van het huisje staan.) Begot, zo had ik mij dat toch niet voorgesteld. (stap korter naar huisje) De baas zei dat het maar wat struiken en enkele kleine boompjes waren. Maar een huisje van een oud vrouwtje plat duwen. Iemand die niet meer weet van wat hout pijlen maken. Begot: dit is niet eenvoudig. Mijn oma, die al in de tachtig is, woont ook alleen, stel je voor... (neemt GSM) Baas, wat moet ik met dat huisje doen? Dat is waardeloos, zeker, maar... Wat? Gewoon opscheppen. Ik kom straks wel eens kijken, ja maar dan is alles voorbij, baas... ja, tot straks. (einde gesprek) Ik ga met dat madammeke eens praten. Ik zal haar op mijn knieën vragen om uit het huisje te gaan. Onze baas moet maar met het OCMW praten. En die moeten voor haar maar zorgen.

Een muziekje weerklinkt, eerst heel zacht en zo steeds maar sterker. Lowieke stapt aarzelend het huisje binnen. Komt even later terug buiten, met een kookpot in de hand. Muziekje vermindert en stopt even later.

Lowieke Ze is dood. Gewoon dood. Ze ligt op haar bed. En ze lacht. (zet pot neer op de campingstoel) Het is net alsof ze naar de hemel is gegaan. Wie lacht er nu als die doodgaat? Is het nu te veel gevraagd om op het moment waarop men doodgaat een serieus gezicht te trekken<, (even is het stil, dan neemt hij zijn telefoon en belt zijn baas) Hallo, baas? Er is hier iets ergs gebeurd. Dat oude vrouwtje is deze nacht gestorven. Ze ligt dood op haar bed. En ze lacht, is dat normaal? Ja, ik zal nog eens kijken of ze wel echt dood is. (gaat huisje binnen en komt even later terug buiten) Baas, ze is wel echt dood. Gij gaat de politie bellen? En wat moet ik doen? Niks? Ja, maar... Tot straks, baas. (telefoon neer)

Lowieke (kijkt naar het potteke met konijn, riekt) Niet slecht. Van honger is ze zeker niet gestorven. (kijkt naar konijn in kookpot) Wat moet ik nu doen? (proeft langzaam van konijn. Dan eet hij met volle goesting van het konijn.) Ze zal het niet missen. (even later, geniet van het lekker etentje) Ze kon lekker koken. Ja, iedere kok heeft zo zijn specialiteit, peis ik. Mag ik nu geen muziekje maken? (haalt klein radiootje uit zijn zakken en zet dat op. Popmuziek) Neen, dat kan nu niet. Alhoewel dat oude vrouwtje dat niet meer kan horen. (zet op andere zender. Zachtere muziek, dan een nieuwsflash)

Radiostem Wij vernemen het overlijden van Tilleke Van den Brande. Tilleke was een bekende vrouw die hield van de Schelde. Vele wandelaars zullen haar missen.

Lowieke Mijne baas heeft er werk van gemaakt. Als dat zo voortgaat, dan moet ik me nog haasten op dat potteke leeg te maken.

Kort muziekje

Radiostem Wij vernemen dat Links en Rechts, een drukingsgroep, straks op de Linkeroever, in de buurt van de Schelde, zal betogen. Het is die drukingsgroep die destijds zo een belangrijke rol gespeeld heeft in verband met de afbraak van de dorpskern in Doel. De bekende kunstschilder Ludo Bogaarts zal de protestbetoging steunen. Ook tal van politici zullen aanwezig zijn. De kans is groot dat de werken ten minste zullen opgeschort worden. Het is een kwestie van politiek, niet van gebrek aan industriegronden, beweert de burgemeester, die deze namiddag een afspraak heeft met de Vlaamse Regering.

Verlichting langzaam uit.

Einde scène twee

Scène drie

35 jaar later. De firma PPM (Parts per million, dit is een maat van de concentratie in scheikundige stoffen,) heeft hier gedurende al die jaren geproduceerd en een tijdje geleden werd de fabriek helemaal ontmanteld. Volledig alles weg, ook de betonwerken. De zilverberken en de andere struiken en de heide zijn teruggekomen. Alles net zoals tijdens de periode dat Tilleke daar woonde. Alleen het huisje is niet meer te zien op het decor.

Licht langzaam op. Het is tegen de avond aan. Vooraan rechts ziet men het begin van het avondrood.

Ludo zit op stenen bank helemaal links vooraan. Hij kijkt triest voor zich uit, over de Schelde. Dan kijkt hij naar de plaats waar het huisje van Tilleke stond, wandelt er naartoe, blijft even staan, gaat terug zitten, in een trieste houding. Kijkt voor zich uit.

Jill, een journaliste die tevens foto's maakt op. Ze heeft twee fototoestellen bij en een schouderetas met daarin schrijfmateriaal. Ze maakt meerdere foto's van het landschap en kijkt dan naar de Schelde en ziet Lode zitten.

Jill (staat plots voor Lode, op een redelijke afstand, met fototoestel in de hand) Dag meneer, mag ik een fotootje van je maken?

Lode (haalt de schouders op) Zie maar dat mijn baard goed in beeld komt.

Jill (lacht en maakt enkele foto's) Jij komt hier regelmatig? (Lode knikt) Het is hier mooi, niet? (Lode knikt) Sorry, mag ik me voorstellen: ik ben Jill Vermeulen, journaliste voor De Gazet van Antwerpen.

Lode (recht, geeft een hand) Ik ben Lode Poortmans. Schilder.

Jill Poortmans, ... (denkt na, dan plots) Ik ben de dochter van de vroegere bakker aan de kerk. Mijn broers brachten vroeger, als ze terugkwamen van de Chiro, gebakjes naar Tilleke. Jij bent die schilder waarover mijn vader altijd vertelde. Jij was de uitvinder van Kempenland aan de Schelde (lacht). Of heb ik het verkeerd voor?

Ludo knikt.

Jill Jij was eigenlijk de vriend, de beste vriend van Tilleke, of heb ik het verkeerd voor?

Ludo 't Is zoals je het wilt bekijken. Ik was haar zeer genegen. Het was een unieke vrouw.

Jill (nadenkend) Vorige week ben jij nog op tv geweest. Jij bent gespecialiseerd in Kempense landschappen en huizen en kapellekes? Jij hebt maar één portret geschilderd... Tilleke, als een voorbeeld van de gelukkigste vrouw... Zo is het toch?

Ludo Zij was de gelukkigste vrouw die ik gekend heb, totdat men hier een scheikundige fabriek kwam plaatsen.

Jill Aan wat is ze eigenlijk doodgegaan? Voor mijn reportage over deze nu terug verlaten vlakke is dat belangrijk.

Lode Dat weet ik niet, en ik wil er niet over praten.

Jill Kan ik geen foto van dat schilderij bekomen? Het zou mooi passen bij mijn tekst.

Lode (krachtig) Neen. Dat gun ik ze niet. Zij hebben haar vermoord. De industrie. En nu? De industrie is hier weg. Plots zoals ze gekomen zijn, vijfendertig jaar geleden. PPM en enkele politiekers. Waar zit PPM nu? In Bulgarije en Tilleke?

Ondertussen is het steeds wat donkerder en donkerder geworden en de roodgele gloed overheerst de belichting.

Jill Je verwacht alles een beetje met elkaar. Tilleke zou toch zo lang niet meer geleefd hebben. Ze was al oud toen de grond bouwrijp gemaakt werd.

Lode Maar dan was ze ten minste met de glimlach , op een vredige manier gestorven. Mensen die doodgaan moeten op een gewaardeerde manier doodgaan. Weten dat men je respecteert en met een hart vol gekregen vriendschap.

Jill Mijn vader zei dat ze met de glimlach gestorven is.

Lode Glimlach van buiten, maar met pijn in het hart, misschien.

Prachtige zonsondergang. Jill komt naast Lode staan.

Jill Mag ik samen met jou genieten van deze heerlijke zonsondergang? Mijn broers hebben gisteren terug een bord gemaakt met de titel Kempenland en het opgehangen aan de weg. Vind je dat goed?

Lode Als men Tilleke maar niet vergeet.

Jill legt haar hand op Lode's schouder, samen kijken zij naar de steeds maar roder en roder wordende zonsondergang. In de verte stadsgeluiden. Het geluid van een sloophoorn. Maar ook dat sterft weg.

Licht langzaam uit

Einde